МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ІНСТИТУТ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОЇ ТА ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. М. КОЦЮБИНСЬКОГО
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. І.І. МЕЧНИКОВА
ГАЗЕТА "КРАЄЗНАВСТВО. ГЕОГРАФІЯ. ТУРИЗМ"

"ГЕОГРАФІЯ ТА ЕКОЛОГІЯ: НАУКА І ОСВІТА"

Матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції

15-16 квітня 2010 року

Умань, Україна

80-ти річчю
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
присвячується

УМАНЬ
2010

антропогенного навантаження на ділянках з найвищим природним різноманіттям системоформувальних чинників.

Аналіз реакції печерних геосистем на різноманітне туристично-рекреаційне навантаження в повному обсязі засвідчує, що існуючі характеристики печер визначають подальшу їх реакцію на процеси антропогенного навантаження, у багатьох випадках ця реакція залежить від загального інтегрального стану печерних геосистем, тобто їх специфікою. Для адекватної оптимізації печерних систем Поділля в умовах інтенсивного туристично-рекреаційного навантаження необхідно застосовувати комплексний підхід, який ґрунтується на складанні картосхем печерних геосистем. Внутрішня гомогенність, яких дозволяє просторово адекватно екстраполювати складові екологічного потенціалу й проводити розрахунок останнього.

Література:

1. Генсирук С.А. Рекреационное использование лесов / С.А. Генсирук, М.С. Нижник, Р.Р. Возняк. – К.: Урожай, 1987. – 245 с. 2. Гродзинський М.Д. Естетика ландшафту / М.Д. Гродзинський, О.В. Савицька. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – 183 с. 3. Мусієнко М.М. Екологія. Охорона природи: Словник-довідник / М.М. Мусієнко, В.В. Серебряков, О.В. Брайон. – К.: Т-во Знання, КОО, 2002. – 550 с. 4. Экология и эстетика ландшафта / Ред. К.И. Эрингис, А.Р. Бурдюнас. – Вильнюс, 1975. – 196 с.

ВМІСТ СВИНЦЮ В ДОРОЖНІХ ГЕОСИСТЕМАХ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ходан Г.Д. – аспірантка кафедри
фізичної географії та раціонального природокористування
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

Проблеми забруднення навколишнього середовища, на сьогоднішній день є актуальними. Одним із важливих аспектів даної проблематики є локальне забруднення навколишнього середовища важкими металами.

Дорожні геосистеми Чернівецької області, протяжність яких сягає сотні кілометрів, перетинають на своєму шляху п'ять фізико-географічних областей: Прут-Дністровську підвищену рівнинну лісостепову область, Прут-Сірецьку височинну лісолучну область, Область Скибових середньогірних лісових Карпат, Область Верховинських низькогірних лісо-лугових Карпат, Область Полонинсько-Чоногірських субальпійсько-лісових Карпат та область Мармароських (Рахівсько-Чивчинських) середньогірних субальпійських лісистих Карпат.

Така строката ландшафтна структура зумовила нерівномірний розподіл доріг по території області, що відповідно має вплив на екологічний стан території – вмісту свинцю у ґрунтах та рослинному покриві дорожніх геосистем.

Ґрунт виконує функцію біогеохімічного бар'єру, його необхідно використовувати в якості об'єктивного інформаційного блока при оцінці геохімічного стану біогеоценозу.

Свинець в ґрунтах знаходиться переважно в мінеральних формах, тоді як в автомобільних викидах він присутній у вигляді солей. Викиди автомобілів, які вміщують свинець нестійкі і легко перетворюються в оксиди, карбонати, сульфати. Свинець володіє низькою міграційною властивістю, і активно накопичується в верхніх гумусових горизонтах. Рослини здатні акумулювати свинець, переносячи його з нижніх шарів в верхні шари після їх відмирання, процеси транспірації і випаровування – також впливають на концентрацію токсикантів в верхніх ґрунтових горизонтах.

Територіальний розподіл приземних концентрацій забруднюючих речовин в зоні дорожніх ландшафтів пов'язаний з такими чинниками: турбулентність повітряних течій, напрямок і швидкість вітру, вологість повітря, характер субстрату (рельєф і антропогенні споруди), відстань від джерела викиду та його теплові й фізико-хімічні характеристики та ін.

Дорожні геосистеми Прут-Дністровської підвищеної рівнинної лісостепової області характеризуються досить великою протяжністю. Вони проходять через різні ландшафтні комплекси, з різними типами ґрунтово-рослинного покриву, і відповідно з різними ступенями вмісту в них важких металів. Середній вміст свинцю в ґрунтах складає від 50 – 20 мг/кг., у воді (криниці біля автомобільних доріг) спостерігається незначне перевищення вмісту свинцю, в листі дерев вміст свинцю залежить від віку дерев. В листі молодих дерев тополі 1,2 мг/кг, в листі дорослого дерева 1,7 мг/кг.

У відібраних нами пробах снігу в перші дні і через місяць спостерігається незначна різниця від <0,002 мг/кг (перший сніг) і до 0,0081 мг/кг (через місяць).

Значні геохімічні аномалії найбільш чітко проявляються в районах перетину автомобільних доріг. Найвища ступінь забруднення, як правило, спостерігається на відстані до 10 м від траси. Зменшення спостерігається в напрямку віддалення від джерела забруднення.

Забруднення свинцем атмосферного повітря, ґрунту та води в околицях крупних автомобільних доріг створює загрозу ураження свинцем населення, яке проживає в цих районах, і перш за все дітей, які є найбільш чутливими до впливу важких металів. Тому потрібен постійний систематичний контроль за рівнем вмісту свинцю в навколишньому середовищі, з метою контролю і регулювання процесу накопичення і акумуляції його в ґрунтах, рослинах і водних джерелах.

Нажаль в Україні відсутня державна політика по правовому, нормативному і економічному регулюванню впливу свинцю на стан навколишнього середовища і здоров'я населення, зниженню викидів свинцю і його сполук в навколишнє середовище, повній забороні використання бензину із вмістом свинцю.

ДОСЛІДЖЕННЯ ГІДРОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОДІЛЛЯ В ПРАЦЯХ ПОЛЬСЬКИХ ВЧЕНИХ

Холковська Т.Ю., аспірантка кафедри фізичної географії
Вінницького державногопедагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
kuzya_vdpu@mail.ru

Якщо до XVIII століття країнознавство та краєзнавство були основними напрямами географії, то у XIX столітті вони починають втрачати свої позиції, так як з'являється інтерес до сутності процесів, що відбуваються у природі. Крім того, детальні покомпонентні дослідження були викликані розвитком господарства, потребою у ресурсах. З початку і до середини XIX століття велися розмови про те, що географія як наука втрачає своє значення, натомість активно розвивалися галузеві науки – геологія, ґрунтознавство, кліматологія, гідрологія, геоботаніка тощо.

Не дивлячись на те, що більшість описів, заміток, щоденників польських вчених того часу все ж таки стосувалися Поділля загалом, у їх працях чітко прослідковується бажання детально проаналізувати усі компоненти природи краю, зокрема й гідрологічні. Найчастіше зустрічаємо описи гідрологічних об'єктів, їх господарське використання, гідрологічний режим річок.

Багаторічні дослідження польського природознавця Вавжинця Марчинського вилилися у працю "Статистично-топографічний і історичний опис Подільської губернії", що був виданий у Вільно у 1820 році [3]. В описі В. Марчинський докладно характеризує повіти Кам'янецький, Літинський, Могилівський, Ямпільський, Летичівський, Проскурівський, Ушицький, Вінницький, Брацлавський, Гайсинський, Ольгопольський та Барський, їх природу, населення, його господарську діяльність. Значну частину опису повітів В. Марчинський приділив характеристиці річок. Розглянемо деякі з них.

структурності обласного освітнього комплексу. Він виділяє ієрархічну систему комплексу як сукупності підсистем нижчого рівня, кожній з яких властиві допоміжні функції, відмінні типи зв'язків, що забезпечує внутрішню цілісність комплексу, тотожність, збереження основних властивостей, залежно від зовнішніх і внутрішніх чинників.

Вагомими доповненнями при вивченні культурно-освітнього комплексу регіону є напрацювання Н. Флінти (Культурно-освітній комплекс регіону і його територіальна організація (на матеріалах Тернопільської області), 2005), на прикладі Тернопільської області автор вивчила функціонально-компонентну, функціонально–територіальну і організаційно-управлінську структуру, проаналізувала чинники і розробила основні напрямки удосконалення територіальної організації комплексу. У статті (Структура культурно-освітнього комплексу регіону, 2007) Н. Флінта зробила спробу виділити зовнішні та внутрішні елементи структури КОК, системоформуючі зв'язки і відношення та отримати більше інформаційних даних про елементи структури культурно-освітнього комплексу. Розуміння складу комплексу дозволить аналізувати галузеву і територіальну структуру районного, міжрайонного і навіть елементарного КОК. Н. Флінта (Географічно-математична модель культурно-освітнього комплексу регіону, 2006) запропонувала географо-математичну модель КОК на основі використання економічних (потенціал природних ресурсів, потенціал трудових ресурсів, потенційні ваги населеного пункту за його функціями) і соціальних показників (кількість дітей у дошкільних закладах, кількість загальноосвітніх шкіл, кількість школярів, кількість ПТНЗ, кількість студентів ВНЗ III-IV рівня акредитації, показник відвідуваності бібліотечних установ та інше).

У науковій літературі територіальна структура культурно-освітнього комплексу як міжгалузевого соціального комплексу розроблена ще не достатньо, більшою мірою опрацьована територіальна структура галузевих соціальних комплексів. Дослідження КОК доцільно проводити в компонентно-функціональному, територіально-функціональному та організаційно-управлінському аспектах. У суспільно-географічному аспекті найменше вивчений організаційно-управлінський аспект.

Аналізуючи наукові доробки зауважимо, що географічні засади дослідження культурно-освітнього комплексу регіону повинні базуватися на вирішенні таких головних завдань:

- поглибити теоретико-методологічні основи вивчення культурно-освітнього комплексу (визначення сутності, структури регіонального комплексу та методики його дослідження);
- обгрунтувати критерії типізації закладів культурно-освітнього комплексу регіону;
- визначити чинники, які впливають на формування і функціонування комплексу в сучасних умовах;
- проаналізувати особливості територіальної організації регіонального культурно-освітнього комплексу;
- визначити соціальну привабливість структурних одиниць культурно-освітнього комплексу регіону;
- визначити проблеми функціонування КОК регіону та перспективи розвитку.

Потреба у дослідженні на регіональному рівні є першочерговим завданням при вивченні КОК країни. Обласний культурно-освітній комплекс залишається мало дослідженим (проаналізовано на прикладі Тернопільської, Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей). Дослідження обласного, міжрайонного, районного культурно-освітнього комплексу у період науково-інформаційних технологій та зростаючого попиту у наданні культурно-освітніх послуг (якісної освіти, зростання потреб освітніх послуг професійно-технічних навчальних закладів та виших навчальних закладів I-II рівня акредитації) є носієм достовірніших результатів та важливим чинником соціально-економічного зростання регіону.

ЗМІСТ

Осадчий О.С., Тімець О.В., Кравцова І.В. ***Кафедра географії та екології УДПУ – провідний осередок географічної освіти і науки на Черкащині***.....3

Антонюк О.О. ***Воєнно-фортифікаційні геокомплекси***.....6

Бабій Ю.О. ***Особливості формування агрогрунтових районів Черкаської області***.....8

Барановська О.В., Барановський М.О., Шовкун Т.М. ***Екологічна ситуація в Поліському економічному районі***.....10

Благодарний О.І., Коршикова І.О., Плужникова Є.А. ***Необхідність діагностики екологічного стану регіону***.....12

Бондарець Д.С. ***Перспективи раціонального використання рекреаційного потенціалу ландшафтів Запорізької області***.....13

Брагін А.М. ***Вплив палеогеографічних умов на формування деяких властивостей антропогенових порід***.....16

Бугрій О.В. ***Некропольна географія як підгалузь географії культури***.....18

Вальчук–Оркуша О.М. ***Музеї дорожніх ландшафтів Східного Поділля***.....20

Воловик В. М. ***Етнокультурне ландшафтознавство***.....23

Воровка В.П. ***Системоутворюючі фактори організації приазовської парадинамічної системи***.....25

Гавришок Б.Б. ***До історико-геоекологічного аналізу процесів освоєння території***.....27

Галатиба В.В. ***Характеристика боліт Закарпаття***.....29

Гамалій І.П. ***До питання еколого-географічного аналізу і оцінювання водних ландшафтно-інженерних систем***.....30

Ганич Н.М., Гаталяк О.М. ***Сутність і основні підходи наукового порівняння в країнознавстві***.....32

Гладкий О. В. ***Онтологічні засади формування та розвитку міст: географічний підхід***.....34

Гнатюк Н.О. ***Фітосанітарні властивості летких виділень ароматичних рослин***.....36

Гончаренко Г.Є., Містрюкова Л.М., Шестопал Я.В. ***Роль поліфункціональних територій у збільшенні чисельності диких тварин***.....37

Гопченко Є.Д., Гриб О.М., Белов В.В. ***Оцінка складових водного балансу Куяльницького лиману та визначення перспектив поліпшення його екологічного стану***.....39

Горбенко М.І. ***Підготовка до велоподорожі I категорії складності***.....42

Горожанкіна Н.А. ***Ретроспективний аналіз динаміки міграцій до міської місцевості на території Дніпропетровського регіону впродовж 1950-1980 рр***.....44

Гринюк Д.Ю. ***Фактори формування конкурентоспроможності країни та її регіонів***.....47

Грицевич В.С. ***Суспільно-географічні застосування інтелектуального аналізу демографічних даних на прикладі Львівського регіону***.....49

Грицевич В.С., Бекерська К.І. ***Історико-культурні пам'ятки національного значення на Львівщині: суспільно-географічні особливості поширення***.....51

Грицевич В.С., Цар М.Я. ***Суспільно-географічні особливості забезпечення населення субсидіями на Львівщині***.....53

Гришко С.В. ***Значення полезахисних лісосмуг для Приазовського степу***.....55

Гудзевич А.В., Гудзевич Л.С., Гусак О.М., Ковальова Л.П. ***Сутнісно-змістовне наповнення, практика і пріоритети у використанні міждисциплінарного терміну***.....57

Миколайко В.П., Миколайко І.І. ***Агрохімічна трансформація ґрунтів Бершадського району Вінницької області***.....173
Миргородська О.Л. ***Суспільно-географічний аспект захворюваності населення Кіровоградської області на туберкульоз***.....175
Мисько В.З. ***Рекреаційні ресурси поверхневих вод національного природного парку «Подільські Товтри»***.....177
Михайлов В.А. ***Положение Крымского Присивашья в системе зональных ландшафтов Крымского полуострова***.....180
Міняйло О.О. ***Екологічний аспект викладання географії з використанням новітніх технологій***.....182
Монастирський В.Р. ***Антропізація ландшафтів Прибескидського Передкарпаття***.....185
Назаренко Т.Г. ***Формування екологічної компетенції в умовах профільного навчання географії***.....187
Наконечний А.Р. ***Філософський зміст екологічної проблеми в контексті перспектив екологічних досліджень в Україні***.....189
Науменко С.О. ***Географічна складова у змісті вітчизняної початкової освіти у 1920-1931 роках***.....191
Недюрмагомедов Г.Г., Раджабова Р.В. ***Реализация компетентностного подхода в процессе формирования экологической культуры старшеклассников***.....193
Непша О.В. ***Індивідуальні завдання під час навчальної практики з географії ґрунтів як засіб екологічної підготовки студентів-географів***.....196
Нефедова Н.Є., Яворська В.В., Михайлова Н.П. ***Типи міських поселень одеського регіону та перспективи їх розвитку***.....198
Нікітченко І.М., Лакейчук В.О. ***Первинна оцінка екологічного стану середовища басейну р. Велика Вись***.....202
Павленко Т.М. ***Застосування методу аналізу ієрархій для визначення ступеня важливості аспектів географічного положення території для розвитку внутрішнього туризму вихідного дня***.....208
Паламарчук Л.Б. ***Соціоекологічна складова у шкільних курсах географії***.....211
Пашинська Н.М. ***Транспортно-географічне положення і транзитність території як важливі складові інтегрального потенціалу території***.....214
Питуляк М., Питуляк М. ***Вплив сільськогосподарського природокористування на екологічний стан земельних ресурсів Тернопільщини***.....216
Подзерей Р.В. ***Охорона та раціональне використання земельних ресурсів***.....218
Половка С. Г. ***Морські геологи в географії (на прикладі наукових геологічних шкіл: тектоністів, геоморфологів і палеонтологів в Україні)***.....219
Проскурняк М.М. ***Класифікація карстових ландшафтів***.....220
Прохорова Л.А. ***Ландшафтний підхід в курсі «Фізична географія материків і океанів» вищої школи***.....221
Рева О.М., Тімець О.В., Федієнко В.В. ***Проблеми кваліметрії і порівняння компетентності студентів***.....223
Решетченко С.І., Гончарова Л.Д. ***Характеристика статистичної структури поля атмосферного тиску у другій половині XX століття на території Лівобережної України***.....227
Романів А.С. ***Естетична оцінка ландшафтів НПП «Синевир» для потреб рекреації***.....228

Романів О.Я., Селецький В.П. ***Типи конфліктів природокористування у зоні впливу великого міста (на прикладі м. Рівне)***.....231
Романів П.В. ***Природно-історичні передумови розвитку пізнавального туризму в Передкарпатті***.....235
Романів С.П. ***Особливості ґрунтового покриву Чорногірського масиву Українських Карпат***.....238
Рябоконь О.В. ***Натурально-антропогенні ландшафти***.....240
Савранчук Л.А., Явкін В.Г. Ясенчук В.І. ***Лікувально-оздоровчий потенціал рекреаційних районів Тернопільської області***.....242
Савчук І. ***Вивченність Одеси в українській науковій школі геоурбаністики та економічної географії***.....246
Сайчук В.С. ***Територіальні особливості природного відтворення сільського населення Хмельницької області***.....248
Сивий М.Я. ***Геоекологічний напрям вивчення мінерально-сировинних ресурсів***.....251
Ситник О.І. ***Особливості режиму зволоження міжзонального екотону лісо-степової і степової смуги Правобережної України***.....253
Скабара Р.М. ***Суспільно-географічні аспекти розвитку сентиментального туризму в Львівській області***.....256
Скавронський П.С. ***Формування картознавчої компетенції учнів в багатоденному туристському поході***.....258
Смаль В.В., Смаль І.В. ***Територіально-виробничі комплекси та кластери: порівняння концепцій***.....261
Совгіра С.В., Берчак В.С. ***Потенціал заповідних територій Піщанського району Вінницької області у розширенні екологічної мережі України***.....263
Сорокіна Г.О. ***Особливості екологічної підготовки фахівців галузі туризму***.....266
Стецишин М.М., Донець І.А. ***Вплив геолого-геоморфологічних процесів на антропогенні ландшафти північно-західного узбережжя Азовського моря***.....268
Стецько Н.П. ***Історія встановлення рекреаційної географії як науки***.....269
Страшевська Л.В. ***Про деякі понятійно-термінологічні аспекти питання охорони геологічної спадщини***.....274
Тімець О.В. ***Становлення і розвиток географічної освіти в навчальних закладах України (XVII – початок XIX століття)***.....276
Тітенко З.В., Ігнатенко Є.В. ***Україна в міжнародному транзиті нафти і газу: проблеми та перспективи***.....278
Трегубенко О. М. ***Особливості підготовки вчителів до організації і проведення краєзнавчої роботи в школах у 20 – 30-ті роки XX століття***.....280
Трускавецька І. ***Екологічні аспекти охорони ґрунтів в Україні***.....282
Уманець Т.М. ***Вплив розвитку туристичної галузі на екосистему Причорномор'я***.....284
Ховалко А.Б., Гамкало М.З. ***Туристично-рекреаційний потенціал Подільського печерного регіону***.....286
Ходан Г.Д. ***Вміст свинцю в дорожніх геосистемах Чернівецької області***.....288
Холковська Т.Ю. ***Дослідження гідрологічних особливостей Поділля в працях польських вчених***.....289
Холявчук Д.І. ***Рекреаційні особливості ландшафтної неоднорідності Заставнівсько-Хотинського фізико-географічного району***.....291